GRIGORE BOTEZATU

Institutul de Filologie
(Chişinău)

ALEGEREA SATULUI CORNOVA PENTRU CERCETĂRI SOCIOLOGICE

Abstract

For the seventh monographic campaign from the summer of 1931 in Bessarabia was elected village Cornova, Orhei district, an old place, located near a monastery with villagers who called one another *captain*. Monographists drew up a regulation book that contains the obligations and rights of intellectual co-ownership as a collective work. The sociological research was also performed by the professor Petre V. Stefanuca who later became a leading representative of the school of monographic research of villages. He was also a director (during 1934-1939) of the Social Romanian Institute in the region of Bessarabia. In the Cornova village Petre V. Stefanuca investigated the process of urbanization, traditional forms of material and spiritual culture, economic activity, modern changes in the life of the village.

În anul 1931, lunile iulie-august, cea de-a 7-a campanie monografică în Basarabia, la Cornova, județul Orhei a fost organizată de către Secția Sociologică-monografică a Institutului Social Român în colaborare cu Seminarul de Sociologie, Etică şi Politică de la Facultatea de Filosofie şi Litere a Universității din Bucureşti. Echipele sociologice erau centrate pe studierea pluridisciplinară şi interdisciplinară a fenomenelor sociale.

Unii monografişti participaseră la campaniile anterioare din localitățile Goicea Mare-Dolj (1925), Ruşeţu-Brăila (1926), Nerej-Vrancea (1927), Fundul Moldovei din Bucovina (1928), Drăguş din Făgăraş (1929), Runcu-Gorj (1930).

O scrisoare a profesorului Dimitrie Gusti din 26 iunie 1931 adresată lui Ştefan Ciobanu conține informații cu privire la pregătirea echipei monografice şi alegerea unei localități din Basarabia, interesul fiind pentru „un sat vechi răzăşesc şi situat lângă o mănăstire”:

Mult Stimate Domnule Coleg,

Mi-a părut foarte rău, că nu te-am întâlnit la Sesiunea Academiei Române. Te rog foarte mult fii bun şi primeşte cât mai bine pe Dl. Doctor Georgescu şi pe Domnişoara Cotesu, care vine în numele Seminarului de Sociologie pentru a alege un sat nimerit în Basarabia în vederea cercetărilor noastre monografice, care în acest an vor avea loc acolo. Dorim un sat vechi răzeşesc (cu săteni, care să se cheme între ei Căpitane!) şi situat lângă o mănăstire.

Ajută-ne deci cum poți mai bine, recomandă-ne ce ştii mai bine (oameni şi sate) şi poate că ne indici şi ceva bibliografie, deşi noi avem o mică bibliotecă asupra Basarabiei.

BDD-A6899 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:11 UTC)

Pe la 3-4 iulie voi fi în Chişinău cu peste 45 de monografişti, m-aş bucura să te întâlnesc. Mă bucur mai ales că voi petrece vreo 35 zile în Basarabia.

Cu cele mai vii mulţumiri şi cele mai cordiale salutări moldoveneşti (şi eu sunt doar moldovan!). **D(imitrie) Gusti. (1)**.

Echipa sociologică de la Bucureşti în satul Cornova judeţul Orhei a fost condusă de profesorul Dimitrie Gusti. Regulamentul întocmit de participanţii campaniei monografice conţinea obligaţiile şi drepturile de coproprietate intelectuală ca operă colectivă şi este semnat de monografiştii: Henri H. Stahl, Gheorghe Focşa, Ion Conea, Z. Constanţa, Anton Golopenţia, Emil Turdeanu, Xenia Costa-Foru, Traian Herseni, Ernest Bernea, Mihai Pop, Ştefania Cristescu, Domnica I. Păun, Ion Zamfirescu, D. Georgescu, D. Dogaru, Florea Florescu, Dochia Ioanovici, Iosif Jivan, I. Measnicov ş.a., printre care şi profesorul Petre Ştefănucă – unicul monografist născut în Basarabia, devenit mai apoi un reprezentant de frunte al şcolii de cercetare monografică a satelor, director între anii 1934-1939 al Institutului Social Român, Regionala Basarabia. Reproducem în continuare acest text:

Universitatea din Bucureşti
Facultatea de Filosofie şi Litere
Seminarul de Sociologie, Etică şi Politică
Director: Prof. D. Gusti

Subsemnaţii participanţi la a 7-a campanie monografică organizată de către Secţia Sociologică-monografică a Institutului Social Român în colaborare cu Seminarul de Sociologie, Etică şi Politică de la Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii din Bucureşti acceptă să se supună îndatoririlor cuprinse în următorul:

*R E G U L A M E N T**

I. Cercetările monografice fiind o operă colectivă fiecare participant urmează hotărârile conducerii:

1. rămânând la teren pe tot timpul cercetărilor,

2. îndeplinind însărcinările ce i se dau,

3. ţinându-şi la zi lucrările şi prezentând la termenul fixat redactarea finală a materialului pe care l-a cules,

4. supunându-se hotărârilor administrative luate în decursul campaniei.

II. Cercetările monografice fiind o operă colectivă, Secţia Sociologică-monografică a Institutului Social Român împreună cu Seminarul de Sociologie, Etică şi Politică al Facultăţii de Filosofie şi Litere din Bucureşti au drept de coproprietate intelectuală asupra rezultatelor obţinute de fiecare monografist în parte ca iniţiatoarele şi organizatoarele acestei opere. Prin urmare:

1. materialul monografic ca şi consideraţiile teoretice şi metodologice sugerate

* Arhivele naţionale ale României (Bucureşti). Fundaţia Culturală Regală. Centrala, Dosar 2/1931. Corespondenţa referitoare la biblioteca populară şi la efectuarea cercetărilor monografice în comuna Cornova – Orhei de către Seminarul de Sociologie. Document depistat de A. Furtună.

BDD-A6899 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:11 UTC)

de cercetări nu vor putea fi publicate în articole, studii sau în orice alt chip fără învoirea conducerii monografiei şi fără citarea cercetărilor monografice,

2. orice utilizare, chiar şi accidentală, de material monografic se va face numai cu indicarea izvorului.

Materialele privind rezultatele campaniei monografice de la Cornova au fost publicate în revista „Arhiva pentru Ştiinţa şi Reforma Socială", an. X (1932), nr. 1-4. Petre Ştefănucă publică aici „Scrisori din război"; Ernest Bernea. „Contribuţii la problema calendarului în satul Cornova"; Henri H. Stahl. „Vatra satului Cornova"; D. Geogescu. „Evoluţia demografică a satului Cornova"; Ion Zamfirescu. „Contribuţii la cercetarea unei gospodării ţărăneşti din satul Cornova"; Anton Golopenţia. „Aspecte ale desfăşurării procesului de orăşenizare a satului Cornova"; Traian Herseni. „Categoriile sociale cornovene" ş.a.

Tot la tema războiului, Petre Ştefănucă publică mai târziu lucrarea „Amintiri din războiul mondial". Adunate de la soldaţii moldoveni din comuna Cornova-Orhei, Chişinău: „Tiparul Moldovenesc", 1938. (Extras din revista „Viaţa Basarabiei". An. VII, nr. 4-5, 1938). În aceiaşi revistă, pe baza materialelor culese în satul Cornova, P. Ştefănucă publicase deja: „Din graiul războiului şi revoluţiei într-un sat din Basarabia" („Viaţa Basarabiei". An. I, nr. 7 (iulie) 1932, p. 33-44); „Scrisori din război" („Viaţa Basarabiei". An I, nr. 9 (septembrie) 1932, p. 59-61). Scrisorile acestea, pe lângă valoarea lor documentară pentru studiul războiului, prezintă un foarte bogat material de grai moldovenesc, deoarece cuprind: impresii, fapte şi imagini bogate, foarte emoţionant redate, sunt şi bucăţi literare dintre cele mai savuroase. Scrisorile descoperite sunt în număr de 89, scrise aproape toate de acelaşi soldat. Până la publicarea şi studierea tuturor scrisorilor, Petre Ştefănucă reproduce pentru cititorii gazetei „Cuvânt Moldovenesc" una „dintre cele mai caracteristice" (2) (din 14 mai 1917 adresată acasă părinţilor). Valoroase informaţii a adunat Petre Ştefănucă la tema fenomenul de urbanizare în localităţile rurale, continuând în acest sens investigaţiile monografistului Anton Golopenţia. (Ziarul „Viaţa Basarabiei". An II, nr 196. Chişinău. Miercuri 12 iulie 1933).

Despre prof. D. Gusti, P. Ştefănucă scrie într-un articol publicistic că „a avut darul să ne trezească, să ne deschidă ochii asupra multor probleme care cer dezlegare de la pătura intelectuală a acestei provincii. D-sa cunoaşte această regiune nu din vizite fugare în timpul alegerilor, ci din studii mai aprofundate pe care le-a făcut timp de o vară cu monografiştii Institutului Social Român în satul Cornova din judeţul Orhei".

Asistând la o conferinţă ţinută de D. Gusti la Chişinău în Sala Eparhială, P. Ştefănucă află ce mare i-a fost mirarea acestuia când descălecând în acest sat de vechi tradiţii răzăşeşti, în loc să descopere o ţărănime mândră la chip şi la port, a fost întâmpinat de „mazili îmbrăcaţi în zdrenţe"... Portul românesc, curat şi trainic lucrat de mâna gospodinelor, e înlocuit cu nişte rubaşte şi cartuzuri ce se întind pe cap ca nişte plăcinte. Această schimbare a portului trebuie să ne preocupe ca o problemă de estetică a satului, considera prof. D. Gusti. Fenomenele urbanizării localităţilor, evoluţia lor în timp sunt supuse unor largi sondaje sociologice. Un studiu foarte bogat în concluzii, notează Petre Ştefănucă, s-ar putea pregăti dacă s-ar urmări la două gospodării (una legată de oraş prin cumpărarea stofelor necesare îmbrăcămintei şi alta în care îmbrăcămintea se pregăteşte de mâna sătencii) sumele ce se cheltuiesc pentru îmbrăcăminte. S-ar vedea

BDD-A6899 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:11 UTC)

foarte clar cât e de mare robia economică a unei gospodării de țară față de oraș. Institutul Social are datoria să urmărească dezlegarea acestei probleme economice legate de evoluția portului. (3)

Acțiunea culturală la Cornova prevedea inaugurarea căminului cultural, organizarea bibliotecii, deschiderea unor cursuri țărănești.

Unele manifestări ale vieții satului Cornova au fost reflectate într-un film cultural documentar – o noutate în cercetările sociologice făcute în vara anului 1931; se arată culesul viilor, spălatul şi curățitul nucilor, aratul de toamnă, bătutul cânepei, vederi ale satului cu ulițele întortocheate, biserica veche de lemn, întoarcerea vitelor de la păşune, obiceiuri tradiționale de familie. Filmul a fost vizionat la Bucureşti în săli „ticsite de lume". (4)

La Cornova echipa monografică a realizat acest film, numit de Dimitrie Gusti „film de documentare sociologică", întrucât a fost conceput „fără deformarea obişnuită intenţional-estetică şi fără mijloacele teatrale de punere în scenă, deci cu totul eliberate de atmosfera înăbuşitoare şi seacă a studioului". (5)

Pentru controlul şi verificarea observației sociologice Dimitrie Gusti a încurajat utilizarea de mijloace tehnice „de înregistrare mecanică a datelor", între care şi fotografia (şi aerofotografia), cinematograful, muzeul sau expoziția sociologică – realmente ca unelte de lucru indispensabile (6), fiind prezentate cu mare succes şi ca o noutate în domeniul studiului aşezărilor la expoziția internațională de la Tokio din 1931. (7) În felul acesta materialul documentar adunat de monografişti s-a dovedit a fi foarte bogat şi complex. Într-un discurs ținut la Fălticeni la un congres al învățătorilor Dimitrie Gusti spunea: „Regiunea are dreptul să se dezvolte, dar are şi datorii. Trebuie să fie cunoscută de fiii ei".

Programul de cercetare al campaniilor monografice elaborat de prof. D. Gusti cuprindea sociologia obiceiurilor, recuperarea tradițiilor spirituale ale civilizațiilor țărăneşti. Ernest Bernea (1905-1990), spre exemplu, a cercetat „Botezul în satul Cornova" (Braşov, 1934, 27 p. Extras din revista „Țara Bârsei").

Stefania Cristescu a cercetat practicele magice, familia, casa, manifestările magico-religioase, întocmind în vara anului 1931 volumul „Descântece din Cornova – Basarabia", care a apărut mai târziu cu o introducere şi note de prof. Sanda Golopenția, fiica monografistei (Editura Hiatus, Providence, SUA, 1984. XIX + 239 p.). „Este o cercetare fără egal" scrie etnologul Iordan Datcu, alcătuită dintr-un corpus de texte (grupate pe secțiunile: descântători şi descântați; descântece şi vrăji de dragoste; alte descântece, vrăji, leacuri) şi din câteva studii eminente: *Agentul magic în satul Cornova – Basarabia; Frecvența formulei magice în satul Cornova – Basarabia; Practica magică a descântecului de strâns în satul Cornova – Basarabia; Componente magice în viața spirituală a țărănimii române din diferite regiuni ale țării*. (8)

În satul Cornova jud. Orhei în timpul campaniei monografice Anton Golopenția şi prof. Petre Ştefănucă au studiat procesul de orăşenizare, diviziunea muncii, formele tradiționale de cultură materială şi spirituală, mişcarea satului spre viața modernă, transformările efectuate în gospodăria țărănească de mazili, răzeşi, țărani, activitatea economică.

Cercetările sociologice „au avut darul de a explora comori culturale şi din satele învecinate. Preotul paroh din satul Ghiliceni i-a prezentat prof. D. Gusti un manuscris miscelaneu ce-l păstra de foarte multă vreme printre cărțile d-sale bisericeşti fără să-i

BDD-A6899 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:11 UTC)

ştie obârşia. (9) Acest manuscris, după caracterele paleologice cât şi după conţinut a fost determinat de monografistul Emil Turdeanu ca fiind de pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea, constituind «cea mai vie dovadă că scrisul românesc a circulat în trecut prin cele mai rătăcite unghere ale plaiurilor basarabene»". (10)

După campania monografică de la Cornova-Orhei (1931) Secţia Sociologică a Institutului Social Român a organizat în perioada 27 ianuarie 1932 – 1 iunie 1932 o serie de 19 conferinţe, unde s-au făcut prezentări de material şi de probleme de către participanţii la această campanie. Prima conferinţă s-a început prin prezentarea a două filme documentare: *Drăguş* şi *Cornova*, urmate de comunicările ştiinţifice cu privire la „Metodă şi sistem" şi „Realitate socială şi cercetare sociologică" de prof. D. Gusti; „Metoda monografică" de Traian Herseni şi încheiată cu conferinţa lui H. Stahl „Din viaţa unui preot basarabean (Preotul Ion Zamă din Cornova)".

La 30 martie 1932 monografiştii Petre Sârbu, Emil Turdeanu, Petre Şefănucă au fost programaţi la compartimentul „Manifestări" cu „Prezentări de texte literare poporane nemuzicale". Miercuri 11 mai 1932 Petre Ştefănucă a ţinut conferinţa: „Influenţa războiului asupra mentalităţii politice a satului". (11)

În catalogul de fonograme al Institutului de Folclor al Academiei Române sunt trecute cântece culese de tinerii cercetători H. Brauner şi Mihai Pop în satul Cornova: „Ce şezi, moşule-n cărare", „Toată lumea-i slobogioară", „Pe cea verde moviliţă", „Of, şi iară, of" (informatoare Ileana Jitaru, 80 ani, cântat cu voce) şi balada „Mioriţa" (informator Gheorghe Roşca, 77 ani, cântat din gură).

Studiile monografice despre Cornova, apărute în „Arhiva pentru Ştiinţă şi Reforma Socială" merită să fie cunoscute de un public larg de cititori, consemna profesorul Petre V. Ştefănucă într-o scrisoare către Pan Halippa din 21 ianuarie 1933. Deoarece „Arhiva…" e scumpă şi „deci accesibilă la foarte puţine pungi (500 lei)", el crede că „ar fi nimerit să se reproducă în ziarul «Viaţa Basarabiei» fragmente din aceste studii, popularizându-se în straturi cât mai largi rezultatul acestor cercetări". În special, releva el în scrisoare, studiul privitor la schimbarea calendarului aşa de bogat în sugestii, precum şi Procesul urbanizării satului Cornova (autor Anton Golopenţia) ar fi absolut necesar să se reproducă. (12)

Campania din vara anului 1931 a Institutului Social Român în satul Cornova judeţul Orhei a pregătit terenul pentru deschiderea Filialei Institutului la Chişinău (18 noiembrie 1934) şi organizarea cercetărilor monografice în localităţile: Iurceni-Lăpuşna (1935), Nişcani-Lăpuşna (1936), Copanca-Tighina (1937), Popeştii de Sus-Soroca (1938), Vâprova şi Dâşcova-Orhei (1939). În acest mod au luat amploare cercetările întreprinse de şcoala românească de sociologie în Basarabia.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Vasile Grosu. *Academicianul Ştefan Ciobanu*. Chişinău, 2010, p. 89.

2. P. Ştefănucă. *Din comorile satelor noastre*. – Cuvânt Moldovenesc. An. VI, N 38. Vineri, 11 septembrie 1931, p. 2.

BDD-A6899 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:11 UTC)

3. P. Ştefănucă. *Mazili în zdrenţe*. – Ziarul „Viaţa Basarabiei”. An. III. Nr. 598. Chişinău. Sîmbătă 1 decembrie 1934, p. 1.

4. P(etre) Ş(tefănucă). *Satul Cornova din jud. Orhei în film la Bucureşti*. – Cuvântul Moldovenesc. An. VIII. Nr.2. Duminică 8 ianuarie 1933, p. 2.

5. D. Gusti. *Opere*, Vol. I. Bucureşti. Editura Academiei, 1968, p. 330.

6. Ion Ungureanu. *Metoda monografică şi tehnicile de lucru*. – Dimitrie Gusti: *Studii critice*. Coordonator: Henri H. Stahl. Editura ştiinţifică şi enciclopedică. Bucureşti, 1980, p. 137-138, 146.

7. Paul Petrescu. *Concepţia monografică a profesorului Dimitrie Gusti*, p. 350.

8. Iordan Datcu. *Dicţionarul etnologilor români*. Ediţia a III-a, revăzută şi mult adăugită. Bucureşti. Editura Saieculum I. O. 2006, p. 284-286.

9. *Viaţa Basarabiei*. An. II, N 210, 29 iulie 1933, p. 1.

10. *Arhiva pentru Reforma şi Ştiinţa Socială*. An. X. Nr. 1-4, 1933, p. 381-404.

11. Ovidiu Bădina. Cornova. *Un sat de mazili*. Texte identificate, stabilite, organizate, note, prefaţă şi introducere de ... Bucureşti, Editura Economică, p. 20-21.

12. *Din corespondenţa inedită a profesorului Petre V. Ştefănucă*. – Revista de etnologie, nr. 2. Chişinău, 1997, p. 142.

BDD-A6899 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:11 UTC)